

Sune Berthelsen

Ned med det trælleagtige almuesind

Alexander Kielland 1849-1906

Da jeg begyndte som Forfatter, var jeg saa absolut gal paa alting, at jeg bare behøvede at rette mit Øie paa et begrænset Feldt, saa myldrede det strax med Folk, som vilde fortælle. Nu da jeg har faret over adskillige Feldter af mit Lands Samfundsliv og udøst mig, nu er der ikke længer saadant Mylder af fortællelystne stemmer.

Det kommer vel af, at jeg mindre interesserer mig for det enkelte Menneske som saadant, men mere for Menneskene i Forhold til hinanden og til en eller anden Last eller Daarskab. Jeg tænder ligesom et Baal i Midten, hvor jeg vil brænde et eller andet Samfundsonde, og rundt dette grupperer sig en Flok Personer, om hvilke Baalets Lys falder stærkere og svagere, men altid kun Belysning fra Baalet; derfor blive mine Figurer ensidigt belyste eller som man siger – overfladiske.

I brev til Georg Brandes 6. november 1884

Kielland, der kom fra en af Stavangers fineste familier, var teglværksejer, da han kraftigt opmuntret af Georg Brandes (feltmarskallen som Kielland kaldte ham) forsøgte at gøre forfattervirksomheden til sin primære nærringsvej.

Gennem sin baggrund var han socialiseret ind i provinsbyen Stavangers højere kredse. Erfaringerne fra opvæksten sammen med den indsigt han opnåede gennem intensiv læsning af de moderne ideer fødte en social indignation, der kom til at være bærende for forfatterskabet.

Modsat en række af Gennembruddets andre forfattere mødte han ikke fra begyndelsen en mur af modvilje fra den læsende offentlighed. Mange af de læsere og anmeldere som angrebene var vendt mod mente, at der bestod et misforhold mellem den forkælede rigmandssøns opvækst og det sociale engagement; og det tilsyneladende misforhold vakte mistro til, at Kiellands kritik var ægte ment.

Opildnet af sin nyvundne status som forfatter og i forsøget på at få sine læsere til at indse, at kampen mod den hykleriske dobbeltmoral, der herskede iblandt samfundets spidser, var oprigtigt ment, forsøgte Kielland i sine senere værker at skærpe den politiske tendens. Således hed det i et brev til Georg Brandes i 1880, at ”Det er

nemlig min Ærgjerrighed, at jeg skal sees at gaa frem i Ondskab, og rykke Fienden paa Livet – fint og forsigtigt, men dog stadig nærmere”.

Ofte lod Kielland sin egentlige dagsorden holde tilbage, for først at bringe sine synspunkter frem når han var overbevist om, at læserne selv havde formuleret den moralske fordømmelse som handlingen lagde op til. Han benyttede indsigtfuldt og præcist borgerskabets eget sprog, mens de handlinger, som blev beskrevet, ofte var så åbenlyst amoralske, at den uafvigelige dom blev en sønderlemmende kritik af overklassens selvgodhed. Hermed skabte Kielland en bidende ironi som udleverede alt lige fra de statsautoriserede præster over skolens udlevede dannelsesforestillinger til embedsværkets selvtilstrækkelighed.

Da Norge i 1884 fik sin første demokratiske regering med Johan Sverdrups (1816-92) venstreministerium så det ud til, at dét som Kielland havde kæmpet for ville lykkes, men hurtigt stod det klart, at udviklingen ikke var så rosenrød som han havde drømt om.

Mens Kielland arbejdede på det, der skulle blive hans sidste skønlitterære værk, romanen *Jacob* (1891), skrev han desillusioneret til Georg Brandes om sin frygt for det gryende og skrøbelige norske demokrati: ”Han [den uaristokratiske og guldtørstende bonde] vader opad i Samfundet, og Hykleriet i Ord og ydre Vaner er ham medfødt let; al hans Ondskab bliver ham let tilgivet, fordi han af Hjertet er med paa at spytte paa Kulturen og foragte det Store og de Store. Jeg ser, at dette er den første Følge af Demokratiet, ligesom de ravgaleste Fruentimmer er Førstegrøden af Emancipationen; men jeg ved også at Strømmen i det store og hele tilslut vil og maa løbe den rigtige vei, kun er det vor pligt strax at møde snigveien, at vi ikke forsinkes i det uendelige.” Kielland skuffedes over sin manglende gennemslagskraft som forfatter og i forsøget på at føre udviklingen ad genvejen til fremskridtet skiftede han året efter sin poetiske muse ud med borgermesterkæden i fødebyen Stavanger.

I de ca. 10 år som det skønlitterære forfatterskab varede formåede Kielland at indskrive sig som en af Det moderne Gennembruds centrale skikkelser; og betegnes stadig i Norge som en af ”de fire store”. De andre er Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen og Jonas Lie.

Af Alexander Kielland

Novelletter (noveller 1879) debut

Garman & Worse (roman 1880)

For Scenen (tre skuespil – indeholder *Paa Hjemvejen*; *Hans Majestæts Foged*; *Det hel er Ingenting*)
Nye Noveller (noveller 1880)
Else (julefortælling 1881)
Arbejdsfolk (roman 1881)
Skipper Worse (roman 1882)
To nye Noveller fra Danmark (1882)
Gift (1883)
Fortuna (roman 1884)
Sne (roman 1886)
Tre Par (lystspil 1886)
Sankt Hans Fest (roman 1887)
Bettys Formynder (lystspil 1887)
Professoren (komedie 1888)
Forsvarssagen (politisk agitationsskrift 1890)
Jacob (roman 1891)
Mennesker og Dyr (blandinger 1891)
Omkring Napoleon (1905)

Om Alexander Kielland

Blandt samtidens behandlinger af Alexander Kiellands forfatterskab kan nævnes Georg Brandes' *Det moderne Gjennembruds Mænd. En række Portrætter* (1883); ligesom Kiellands søn Baby Kiellands *Min far Alexander L. Kielland: belyst ved erindringer og breve* (1929).

Kiellands biografi er indlevet behandlet i Gerhard Grans undersøgelse af Kiellands overraskende vej til forfattergerningen *Alexander L. Kielland og hans samtid* (1922); i øvrigt bør fra nyere tid nævnes Tor Obrestads omfattende biografi *Sannhetens pris, Alexander Kielland* (1996).

Blandt handlingerne med et mere litterært udgangspunkt kan nævnes: Nils Erik Bærendtz' monografiske undersøgelse af udgangspunktet for forfatterskabets tidligste værker *Alexander Kiellands litterära genombrott* (1952), Owe Apelands undersøgelse af fortællekunsten hos Kielland *Alexander L. Kiellands romaner: Kunstnerisk stil og metode* (1971) og sammes "A.L. Kiellands romaner: kunstnerisk stil og metode", i *Edda*, nr.2 (1974), s. 65-104.

Om enkelte værker kan nævnes Willy Dahls tekstanalyse af romanen *Garman og Worse* (1880); *Garman & Worse i nærløs og perspektiv* (1973); Hilde Sejersteds *Om Garman & Worse* (1996).

Af afhandlinger og artikler om Kiellands ideologiske standpunkter kan nævnes; Olav Storsteins betoning af Kiellands sociale engagement *Kielland på ny. Alexander L. Kielland og hans diktning i lys av vår tid* (1936); Francis Bulls essayssamling *Omkring Alexander Kielland* (1949); Sigurd Hoels "Alexander L. Kielland", i *Tanker om norsk diktning* (1955); Johs. Lundes afdækning af værdibudskabet hos Kielland *Alexander L. Kielland. Verdiarv og budskap* (1970).